

Обставини справи

Справа стосувалася різних запобіжних заходів, застосованих до заявника у зв'язку з його причетністю до гучного кримінального розслідування, пов'язаного з придбанням урядом Литви великої кількості тестів на COVID-19.

На час подій в цій справі заявник був викладачем університету, керівником приватної компанії та самозайнятим консультантом. Попередньо він обіймав посаду президента Литовської коаліції хворих на рак (POLA), працював юридичним радником президента Литви і радником члена Сейму, входив до складу правління кількох державних органів, що працюють переважно у сфері охорони здоров'я.

На початку пандемії COVID-19 органи державної влади Литви, які вживали заходи для закупівлі товарів, необхідних для боротьби з поширенням вірусу, також були готові прийняти допомогу від осіб, які не мали формальних зв'язків з будь-якими державними установами. У березні 2020 року заявник домовився з фармацевтичною компанією, зареєстрованою в Іспанії, про потенційну закупівлю Литовським урядом тестів на COVID-19. Заявник стверджував, що вони з компанією домовилися про те, що йому буде виплачуватися 1 євро за кожен проданий тест.

21 та 23 березня 2020 року з компанією було підписано два контракти, загальною вартістю 5 157 120 євро. У період з травня по червень 2020 року компанія перерахувала на банківський рахунок заявника 303 360 євро.

30 березня 2020 року Служба спеціальних розслідувань (далі – ССР) розпочала досудове розслідування обставин закупівлі тестів на COVID-19.

21 липня 2020 року заявнику було офіційно повідомлено про підозру у зловживанні впливом (стаття 226 § 4 Кримінального кодексу). Стверджувалося, що він вимагав і прийняв хабар у розмірі 303 360 євро, замаскований під комісію, від фармацевтичної компанії, в обмін на що він, використовуючи свій соціальний статус, контакти чи інший можливий чи передбачуваний вплив, переконав кількох осіб, відповідальних за протидію пандемії COVID-19, закупити у компанії велику кількість тестів.

О 8:01 21 липня 2020 року заявника було поміщено під варту згідно зі статтею 140 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК). Того ж дня заявник подав прокурору скаргу на незаконність його тимчасового тримання під вартою, стверджуючи, що цей захід був застосований не для досягнення будь-яких цілей, пов'язаних із розслідуванням, а для чинення на нього тиску. Крім того, рішення було прийнято без урахування того факту, що у нього виявлено рак, що вимагало від нього дотримання певного режиму дня, уникнення стресів і прийому спеціальних ліків.

22 липня 2020 року прокурор відхилив скаргу заявника. Того ж дня слідчий суддя частково задовольнив клопотання прокуратури та постановив застосувати до заявника запобіжний захід у виді домашнього арешту на один місяць. Заявнику також заборонили спілкуватися з особами, зазначеними у вимозі прокуратури, а

також відвідувати Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ) та підпорядковані йому установи. О 17:15 заявника звільнили з-під варти.

Заявник також подав послідовні скарги на рішення щодо його тимчасового ув'язнення старшому прокурору, слідчому судді Вільнюського окружного суду та до Вільнюського регіонального суду, які були відхилені.

В усіх скаргах заявник стверджував, що викладені в КПК умови призначення тимчасового тримання під вартою не були дотримані, і що ані ССР, ані прокурор не надали жодних пояснень, чому не було можливості терміново звернутися до суду для отримання санкції для застосування цього запобіжного заходу, хоча досудове розслідування було відкрито ще в березні 2020 року, і з матеріалів справи впливало, що він був ідентифікований як потенційний підозрюваний з самого початку. Заявник стверджував, що відповідно до статті 140 § 2 КПК тимчасове тримання під вартою особи, яка не була затримана під час вчинення кримінального правопорушення, є винятковим заходом, але в оскаржуваних рішеннях жодним чином не пояснювалося, чому такий захід був виправданим в його справі.

Заявник наголошував, що не було об'єктивних підстав тримання його під вартою, оскільки органи влади не здійснили певних слідчих дій протягом перших трьох місяців розслідування.

Заявник також оскаржив до національних судів рішення про взяття його під домашній арешт. Зокрема, він стверджував, що хворий на рак і потребує постійної медичної допомоги, але йому було заборонено відвідувати державну лікарню, в якій він проходив лікування, оскільки всі державні лікарні перебували під управлінням МОЗ.

18 серпня 2020 року апеляційний суд частково задовольнив апеляцію заявника, визнавши, що з огляду на його хворобу не можна було виключити, що йому може знадобитися госпіталізація. Відповідно, апеляційний суд змінив рішення суду нижчої інстанції та дозволив заявнику відвідувати всі медичні заклади, коли це було необхідно для лікування.

19 серпня 2020 року прокурор ухвалив рішення про звільнення заявника з-під домашнього арешту та заборонив йому виїзд за кордон без дозволу.

Крім того, на майно заявника (усі його банківські рахунки та автомобіль) на шість місяців було накладено арешт, хоча користуватися автомобілем заявнику було дозволено.

Заявник намагався оскаржити такий арешт, вважаючи цей захід непропорційним. Він посилався на правила ЄС, які передбачали арешт активів осіб, обвинувачених у певних серйозних злочинах, але тим не менше дозволяли вивільнення коштів, необхідних для задоволення їхніх основних потреб, таких як їжа, ліки, орендна плата, податки та судові витрати (він покликався на Регламент Ради (ЄС) № 765/2006 від 18 травня 2006 року щодо обмежувальних заходів проти Президента Лукашенка та деяких посадових осіб Білорусі та на Регламент Ради (ЄС) № 2580/2001 від 27 грудня 2001 року про спеціальні обмежувальні заходи, спрямовані проти певних осіб та організацій з огляду на боротьбу з тероризмом). Таким чином, заявник стверджував, що на нього поширювалися більш суворі

обмеження, ніж ті, які застосовуються до осіб, обвинувачених у злочинах проти людяності чи тероризмі.

Відповідно, заявник просив зняти тимчасовий арешт з усього його майна, за винятком суми 303 360 євро. 10 вересня 2020 року прокурор відхилив клопотання заявника, проте визнав, що необхідно знайти баланс між, з одного боку, правами потерпілих або потенційних цивільних позивачів і, з іншого боку, правами підозрюваного. З 10 вересня 2020 року по 17 лютого 2021 року заявнику було дозволено використовувати 607 євро на місяць, а з 17 лютого 2021 року по 21 лютого 2022 року цю суму було збільшено до 1000 євро на місяць.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного заявником порушення статті 3 Конвенції

Заявник скаржився на те, що заборона відвідувати будь-які установи, підпорядковані МОЗ, перешкоджала йому отримати медичну допомогу для лікування раку.

Відповідні загальні принципи щодо заборони катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання згідно зі статтею 3 Конвенції, зокрема щодо зобов'язання держави надавати медичну допомогу особам, позбавленим волі, були підсумовані у справі *Blokhin v. Russia* [ВП]. Хоча в цій справі заявника було піддано домашньому арешту, який не мав такого ступеня та інтенсивності, щоб вважатися позбавленням волі, Суд, тим не менш, вважав, що заходи, які позбавляли його належної медичної допомоги під час домашнього арешту, можуть означати поводження, яке суперечить статті 3 Конвенції.

Суд визнав, що обмеження доступу до медичних закладів викликало у заявника стрес і тривогу, особливо з огляду на його серйозну хворобу, однак нагадав, що жорстоке поводження має досягати мінімального рівня жорстокості, щоб підпадати під сферу дії статті 3. Оцінка цього мінімуму є відносною, і залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість лікування, його фізичні та психічні наслідки та, у деяких випадках, стать, вік і стан здоров'я жертви (див. рішення у справі *Muršić v. Croatia* [ВП] і справи, наведені в ньому).

Суд вважав, що хоча заявник і стверджував, що стан його здоров'я погіршився з вересня 2020 року, він не надав жодних медичних доказів того, що це погіршення було спричинене саме оскаржуваним заходом.

З огляду на вищевикладене Суд констатував, що наявні в нього матеріали не дозволяють йому зробити висновок, що оскаржуване обмеження досягло порогу жорстокості згідно зі статтею 3 Конвенції, а тому порушення цього положення не було.

Щодо стверджуваного заявником порушення пункту 1 статті 5 Конвенції

Заявник скаржився, що його тимчасове тримання під вартою було незаконним і невинуватим. Зокрема, він стверджував, що третя умова за статтею 140 § 2 КПК не була дотримана в його справі, оскільки національні органи влади не змогли

продемонструвати, що не було можливості отримати попередній дозвіл суду на його затримання..

Взявши до уваги висловлену Міністерством юстиції критику щодо недостатньої чіткості чинної на той час редакції статті 140 § 2 КПК та не отримавши жодних правових документів, прикладів судової практики або інших джерел, здатних роз'яснити, які обставини могли розглядатися як такі, що унеможливили отримання прокурором попереднього дозволу суду на затримання особи, Суд висловив серйозні сумніви щодо того, чи було національне правове регулювання, чинне на момент попереднього затримання заявника, достатньо передбачуваним у своєму застосуванні, щоб відповідати стандарту «законності» за пунктом 1 статті 5 Конвенції.

Суд вважав, що аргументи заявника щодо недоведеності неможливості отримати попередній дозвіл від суду є конкретними та стосуються питання про те, чи мали слідчі органи достатньо часу та можливості отримати попередній дозвіл суду на його затримання. Однак ні старший прокурор, ні слідчий суддя не розглянули ці аргументи. Насправді слідчий суддя вважав неможливим вимагати такого дозволу відразу після арешту заявника, а не до нього, як того вимагає стаття 140 § 2 КПК. За таких обставин Суд вважав, що національні органи влади не змогли продемонструвати, що у справі заявника було виконано третю умову згідно зі статтею 140 § 2 КПК.

Заявник також стверджував, що його тимчасове тримання під вартою не було необхідним за обставин справи, оскільки стаття 140 § 2 КПК вимагала від органів влади переконатися в необхідності тимчасового тримання особи під вартою і КПК встановлював загальну вимогу про те, що процесуальні заходи примусу можуть бути застосовані лише в тому випадку, якщо цілі провадження не можуть бути досягнуті без них.

Суд зазначив, що у своїй скарзі прокурору в день свого арешту заявник посилався, зокрема, на те, що він мав законне джерело доходу, раніше не був судимий і співпрацював з владою під час обшуку його будинку, однак у рішенні прокурора особисті обставини заявника жодним чином не розглядалися. Після подальшої скарги заявника старшому прокурору той заявив, що ці обставини були враховані, коли врешті-решт ухвалив рішення про взяття заявника під домашній арешт, проте це рішення було винесено після того, як заявника тримали під вартою протягом приблизно тридцяти трьох годин, і це не змінило того факту, що необхідність цього затримання не була належним чином оцінена жодним національним органом, як того вимагала стаття 140 § 2 КПК.

З огляду на вищевикладене Суд дійшов висновку, що тимчасове тримання заявника під вартою не відповідало процедурі, передбаченій законом, і відповідно, мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 8 Конвенції

Заявник скаржився, що слідчі органи завдали шкоди його репутації, розголосивши його ім'я та історію трудової діяльності в день його арешту,

супроводжуючи його на судові засідання в присутності журналістів і регулярно коментуючи справу в ЗМІ.

Суд визнав, що надання громадськості інформації про відповідне досудове розслідування сприяло дискусії, що становила суспільний інтерес, оскільки воно стосувалося державних витрат на значні суми, а у відповідний час тривала кампанія щодо майбутніх парламентських виборів, що призвело до більш ретельного розгляду та критики дій правлячої коаліції під час боротьби з пандемією. Однак Суд не був переконаний, що участь заявника у державних справах була настільки масштабною і такою важливою, щоб порівнювати його роль з роллю політика чи державного службовця. Суд не зміг встановити, що ступінь відомості заявника або його публічна роль були такими, щоб виправдати розкриття його особи ССР під час оголошення підозр проти нього.

Суд підтримав точку зору заявника, що, оприлюднивши його особу, влада підвищила інтерес ЗМІ до справи та створила умови для того, щоб він був сфотографований та знятий на відео під час його супроводу поліцією до суду, коли здавалося, що він був у наручниках.

Суд послався на свою усталену прецедентну практику за пунктом 1 статті 6 Конвенції, згідно з якою владі не можна перешкоджати інформувати громадськість про кримінальні розслідування, що тривають, але вона повинна робити це з усім розсудом і обережністю, необхідними для дотримання презумпції невинуватості (див. рішення у справі *Paulikas v. Lithuania*, № 57435/09, §§ 49, від 24 січня 2017 року і згадані в ньому справи). Відповідно, Суд вважав, що заяви, зроблені прокурором під час досудового слідства, явно виходили за межі надання громадськості інформації загального характеру, оскільки вони містили моральне осудження заявника, висловлене рішучими та недвозначними словами, що могло завдати шкоди його репутації, а тому не можна сказати, що, оприлюднивши їх, органи влади діяли обережно.

Зрештою, Суд також взяв до уваги той факт, що усі прес-релізи та статті, які відтворювали заяви органів влади, були доступні в Інтернеті. Суд наголосив, що ризик шкоди, який завдає вміст повідомлень в Інтернеті здійсненню та реалізації прав і свобод людини, зокрема права на повагу до приватного життя, безумовно, вищий, ніж той, який представляє преса, особливо з огляду на важливу роль пошукових систем (див. рішення у справі *M.L. and W.W. v. Germany* та наведені там справи).

Відповідно, Суд вважав, що зміст і форма прес-релізів і публічних коментарів, опублікованих слідчими органами, не були виправдані необхідністю інформувати громадськість про триваючу кримінальну справу.

Щодо стверджуваного порушення статті 10 Конвенції

Заявник скаржився, що йому було заборонено обговорювати цю справу в засобах масової інформації, що поставило його в не вигідне становище порівняно з органами влади, які залишалися вільними публічно коментувати його справу.

Суд зазначив, що стаття 10 Конвенції не може тлумачитися як така, що гарантує необмежене право будь-кому, в тому числі учасникам кримінального провадження, поширювати інформацію, що стосується кримінального розслідування, яке триває, або як така, що встановлює обов'язок відповідних органів влади надавати в кожному випадку детальні причини, що обґрунтовують необхідність обмеження поширення такої інформації.

Тим не менш, на думку Суду, якщо справа широко висвітлюється в засобах масової інформації через серйозність фактів та осіб, які можуть бути причетними, особа не може бути покарана за порушення таємниці судового слідства, якщо вона просто зробила особисті коментарі щодо інформації, яка вже була оприлюднена і відома журналістам, і останні мають намір повідомити таку інформацію, з такими коментарями чи без них.

Суд визнав, що національні органи влади не надали належних і достатніх підстав, щоб показати, що оскаржуване втручання було необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним переслідуючим цілям.

Щодо стверджуваного порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

Заявник стверджував, що тимчасовий арешт усіх його активів був непотрібним і непропорційним.

Суд визнав, що оскаржуване втручання слугувало законним загальним інтересам, оскільки мало на меті забезпечити можливість задоволення цивільного позову в кримінальному провадженні або можливість проведення конфіскації майна, якби було встановлено, що будь-яке майно заявника було отримано незаконним шляхом.

Однак Суд визнав, що арешт усього майна заявника (усіх його банківських рахунків, на яких було розміщено 350 000 євро та будь-яких майбутніх доходів, а також його автомобіля) за своїм характером становив суворий та обмежувальний захід, здатний суттєво вплинути на його права. Суд вразило те, що оскаржуваний захід було прийнято без будь-якого врахування базових потреб заявника, і що ці потреби враховувалися певною мірою лише після того, як він сам подав прокурору запит.

Суд вважав, що національні органи влади мали належним чином оцінити особисті обставини заявника та надані ним підтверджуючі документи, які показували його щомісячні витрати на оренду, їжу, ліки від раку та судові витрати у кримінальному провадженні, коли він стверджував, що йому потрібно приблизно 6000 євро на місяць, щоб задовольняти ці потреби. Однак вони не навели жодних підстав для відмови у його запиті щодо цієї суми.

Суд підкреслив, що у справах, подібних до цієї, де національне законодавство передбачало досить тривалий період для подання цивільного позову, необхідність встановлення справедливого балансу між, з одного боку, правами потерпілих або цивільних позивачів у кримінальному провадженні та, з іншого боку, правами підозрюваного чи обвинуваченого, є особливо важливою.

У цій справі сума матеріальної шкоди, яку, як стверджувалося, зазнало МОЗ (303 360 євро), була відома з початку кримінального провадження. Хоча до подання цивільного позову не можна було припустити, що він дорівнюватиме саме цій сумі, оскільки цивільний позов міг також включати моральну шкоду, Суд не зміг погодитися з тим, що арешт усіх активів заявника і всіх його майбутніх доходів без встановлення розумного співвідношення між ними і сумою, отриманою від передбачуваної злочинної діяльності, забезпечив необхідний справедливий баланс між конкуруючими інтересами. Натомість цей захід чітко надавав перевагу інтересам МОЗ щодо забезпечення його позову ще до того, як будь-яка така претензія взагалі була подана.

Суд також зазначив, що з огляду на підозри щодо заявника, прокурор був зобов'язаний провести розслідування походження всієї його власності. Надані Суду документи засвідчили, що така перевірка була розпочата лише через місяць після ухвалення постанови про тимчасовий арешт і завершилася 19 листопада 2020 року. З подальших рішень національних судів випливало, що підстав для розширеної конфіскації або для конфіскації будь-якого майна на суму, що перевищувала 303 360 євро, виявлено не було. Суд повторив, що, враховуючи їх обмежувальний характер, запобіжні заходи мають бути припинені, коли в них відпала потреба. Однак, навіть після завершення майнового розслідування, обсяг оскаржуваного обмеження у цій справі залишався незмінним до 21 лютого 2022 року.

Усі вищезазначені міркування, взяті разом, дозволили Суду дійти висновку, що тимчасовий арешт банківських рахунків заявника, включаючи його майбутні доходи, та його автомобіля з 22 липня 2020 року по 25 березня 2022 року не досяг справедливого балансу між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту його основних прав.

Висновок

Відсутність порушення статті 3 Конвенції (заборона катування).

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалено Палатою 19 грудня 2023 року й набуло статусу остаточного 19 березня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.